

58. Mezinárodní hudebněvědné kolokvium Brno

Hudební kultura v Československu a jeho troskách 1934–1944

4.–6. listopadu 2024

Ústav hudební vědy, FF MU, Brno

MUNI
FILOZOFICKÁ
FAKULTA

B | R | N | O

JB

Bihary Mária (Masarykova univerzita)

Československá hudobná pedagogika v období druhej svetovej vojny: stagnácia alebo kontinuita?

Príspevok pojednáva o situácii v oblasti hudobnej pedagogiky v českých krajinách a na Slovensku v období druhej svetovej vojny. Ponúka prehľad diania v oblasti hudobnej výchovy po rozdelení Československa a vzniku Protektorátu Čechy a Morava a Slovenskej republiky. Keďže spoločné hudobno-výchovné iniciatívy prebiehajúce v predvojnovom Československu boli dianím v období druhej svetovej vojny prerušené, boli obe krajiny nútené v nových politických a spoločenských podmienkach pristupovať k riešeniu problematik v danej oblasti individuálne. Cieľom príspevku je vyjadriť do akej miery sa českej a slovenskej hudobnej pedagogike podarilo po roku 1939 zachovať kontinuitu s medzivojnovým obdobím. A to na základe komparatívnej analýzy diania v jednotlivých hudobno-výchovných oblastiach v oboch krajinách, ako napríklad oblasť osnov a učebníc hudobnej výchovy, časovej dotácie predmetu, oblasti kvalifikovanosti učiteľov hudobnej výchovy či materiálno-technickej vybavenosti škôl v rámci výučby hudobnej výchovy a to najmä v kontexte konceptu receptívnej hudobnosti Vladimíra Helferta.

Bc. Mária Bihary, DiS.art. je študentkou magisterského štúdia odboru hudobná veda na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne. Vo svojom predchádzajúcom štúdiu získala vzdelanie v odbore hra na klavíri na Bratislavskom konzervatóriu. V súčasnosti pôsobí ako vedúca hudobného oddelenia na základnej umeleckej škole v Bratislave, kde sa aktívne venuje pedagogickej činnosti. V rámci muzikologických disciplín sa zameriava na oblasť hudobnej pedagogiky, kde sa zaoberá najmä dianím v československom prostredí. V roku 2024 sa zúčastnila medzinárodnej konferencie Janáčkiana, kde prezentovala svoj referát s názvom Nitrianske konferencie ako posledná spoločná iniciatíva československej hudobnej pedagogiky.

Čevela Jiří (Masarykova univerzita)

Některé okolnosti vysílání lidové hudby brněnskou stanicí Radiojournalu ve 30. letech 20. století

Rozhlasové vysílání v Československu svou existenci od počátku spojilo s významným podílem hudby v programové skladbě. Se vznikem brněnské stanice Radiojournalu v polovině 20. let se začalo uvažovat i o formách vysílání lidové hudby. Klíčovou postavou v rozvoji těchto úvah a jejich postupné implementaci byl Karel Vetterl. Jeho přičiněním se ve vysílání brněnského Radiojournalu začala objevovat řada erudovaných hostů přednášejících na různá témata týkající se lidové hudby, vznikaly objevené tematické pořady o lidové písni, hojně se zajíždělo do regionů k terénním vysíláním a do rozhlasového studia byli přizváváni mj. ještě stále původní nositelé hudební folklorní tradice. Rozšiřovalo se portfolio, regionální i tematický záběr a postupně se budoval bohatý archiv. Charakter vysílání lidové hudby ve 30. letech skýtá mnohé aspekty – kromě rozmanitosti, sociologizujícího pohledu na posluchače a snahu vyvážit poměr vysílání autentického a stylizovaného hudebního folkloru samotné vysílání významně ovlivňovalo soudobou podobu lidové hudby v regionu, často navíc v tzv. zpětném ovlivnění, tedy osvojení si nových prezentovaných tendencí původními nositeli ve svém původní prostředí na základě vlastní zkušenosti. Příspěvek pojednává o konkrétních sondách, na jejichž základě konstruuje hudební dramaturgii vysílání lidové hudby brněnským Radiojournalem v předválečných 30. letech 20. století.

Mgr. Jiří Čevela na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně vystudoval hudební vědu a anglický jazyk a literaturu na bakalářském stupni (abs. 2019), hudební vědu a management v kultuře na magisterském stupni (abs. 2021) a momentálně je posluchačem doktorského programu hudební vědy. Jeho disertačním projektem je Cimbálová muzika na Slovácku jako předmět hudebně-interpretativního a sociokulturního výzkumu, školitelem je PhDr. Petr Kalina, Ph.D. Ve své juvenilní badatelské práci se zaměřuje na současné podoby hudebního folkloru především na Moravě, dějiny etnomuzikologie a folkloristiky s přesahy k dějinám hudby 19. a 20. století. Mezi lety 2021–2022 byl dokumentátorem na Etnologickém ústavu AV ČR v Brně, v současnosti spravuje knihovnu Ústavu hudební vědy FF MU a je výkonným redaktorem katederního časopisu *Musicologica Brunensia*.

Čurda Martin (Ostravská univerzita)

Etické a hermeneutické problémy významové interpretace hudby z Terezína

Traumatický kontext holokaustu s sebou nese celou řadu etických problémů, které znesnadňují hermeneutický výklad hudby vzniklé v Terezíně. Otázky významové interpretace hudby, které jsou nesmírně obtížné samy o sobě, jsou zde dále komplikovány tíživým vědomím utrpení obětí nacistického režimu. Tento kontext je schopen zcela přehlušit umělecký text (tj. hudební, literární nebo jiné umělecké dílo). Čtení uměleckého díla vždy obnáší nejen extrahování významů z textu (reading out of the text), ale též vnášení významů do textu (reading into the

text). Zásadní otázkou – zejména v extrémním případě hudby z Terezína – je rovnováha obou přístupů.

Tento příspěvek nabízí kritický pohled na hermeneutické přístupy používané v existující literatuře o hudbě z Terezína se zvláštním zřetelem na hudbu Pavla Haase. Jeho cílem není pouze poukázat na nedostatky, které se v některých titulech objevují (simplistické chápání vztahu mezi textem a kontextem, šablonovitá interpretace založená na nekriticky přijímaných předpokladech, interpretace zkruslená ideologií nebo osobní antipatií), ale hlavně otevřít diskusi o etických a metodologických úskalích, které tento předmět zkoumání nevyhnutelně přináší.

Je vědecké zkoumání používající sofistikované metody hudební analýzy a sémiotiky vůbec adekvátním způsobem nakládání s díly, které jsou v jistém smyslu památkem holokaustu? Počíná si muzikolog eticky, cítí-li potřebu odhlédnout od kontextu Terezína, aby poukázal na širší souvislosti pojící dílo s intertextuálním universem evropské hudby, umění a kultury? Je tato hudba vůbec přístupná zkoumání z hlediska stylových, žánrových a kompozičně-technických charakteristik? Nebo má věda prostě mlčet a uctít památku obětí minutou ticha?

Mgr. Martin Čurda, Ph.D. absolvoval magisterské studium muzikologie na Masarykově univerzitě v Brně (2012) a doktorské studium v témže oboru na Cardiff University, School of Music (2017). Ve svém doktorském studiu se zabýval hudbou českého skladatele Pavla Haase v kontextu meziválečné hudební avantgardy se zaměřením na studium jeho stěžejních děl z hlediska hudební analýzy, hermeneutiky, stylové kritiky a kulturního kontextu. V souvislosti s hudbou Pavla Haase dosud publikoval kromě nedávné monografie (*The Music of Pavel Haas*, 2020) též několik odborných článků a kapitol v kolektivních monografiích (*Journal of the Royal Musical Association*, *Hudební věda*, *Routledge Companion to Music Under Nazi Occupation*, *Routledge Handbook to Musical Signification*). Od roku 2017 působí jako odborný asistent na Fakultě umění Ostravské univerzity, kde vyučuje předměty zaměřené na hudební analýzu, dějiny hudby dvacátého století, problematiku modernismu přelomu století a hudební hermeneutiku. Jeho výzkum se v posledních letech orientuje na obecnější otázky související s metodologií hermeneuticky orientované hudební analýzy (tomuto tématu je věnován jeho poslední článek v časopise *Hudební věda*).

Flašar Martin (Masarykova univerzita)

„Bezkydy“ na Barrandově: portrét předválečného salonu skladatelky Slávy Vorlové

Nedávné dvojí výročí české moderní skladatelky Slávy Vorlové (1894–1973) nám připomíná, jak málo o její tvorbě dnes víme. Příbuzná zakladatele kabaretu Červená sedma, Jiřího Červeného, studentka vídeňské hudební akademie a později také žačka Vítězslava Nováka odešla s manželem z rodného Náchoda, aby v Praze provozovali obchodní firmu. Jedním ze symbolů jejich úspěchu byla funkcionalistická vila na Barrandově, v níž manželé Vorlovi drželi od 30. let soukromý hudební salon. První skladbou, kterou skladatelka oficiálně zahájila řadu

svých opusových čísel, byl smyčcový kvartet „Bezkydy“, dokončený v roce 1933 a věnovaný Ondříčkovu kvartetu. Účelem konferenčního příspěvku je nahlédnout prostřednictvím prvního opusu do předválečné tvorby této pozoruhodné české moderní skladatelky a přiblížit podmínky jejího provozování.

Doc. PhDr. Martin Flašar, Ph.D. je pedagogem Ústavu hudební vědy FF MU. Mezi jeho specializace patří hudba 20. století, tvorba Jana Nováka, multimédia a elektroakustická hudba. Jeho disertace „Le Corbusier, E. Varèse, I. Xenakis: Poème électronique (1958)“ zvítězila v soutěži o nejlepší magisterskou a doktorskou interdisciplinární práci (UP Olomouc, 2011) a její knižní podoba byla nominována na Cenu F. X. Šaldy za r. 2012. Je spoluautorem řady monografií (např. *The Oxford Handbook of Faust in Music*, Oxford University Press 2019; *Electronic Music Today*, JAMU 2014; *Sound exchange: experimentelle Musikkulturen in Mitteleuropa*, PFAU Verlag 2012; *Zvukem do hlavy*, NAMU 2012; *Umění a nová média*, MUNI Press 2011, *Mosty a propasti mezi vědou a uměním*, Tomáš Halama 2010). Byl členem odborných panelů MKČR a GAČR. Spolupracuje s hudebními periodiky, moderuje koncerty Janáčkova kvarteta a debaty ve Filharmonii Bohuslava Martinů. Byl redaktorem *Opus musicum*, momentálně je editorem časopisu *Musicologica Brunensia*. Je členem hudebních souborů Indigo Quartet, Ensemble *Serpens cantat*, *Musica Poetica* a komponuje hudbu.

Holá Monika (Janáčkova akademie múzických umění)

Brněnské jevištní premiéry Bohuslava Martinů ve 30 letech. 20 století

Brno je místem s nejčetnějším uvedením nových martinůvských inscenací v celosvětovém měřítku. Trend uvádění skladatelových scénických novinek na brněnském jevišti započal již v polovině 20. let 20. století a trval po celá léta třicátá; byl pak sice přerušen událostmi druhé světové války, nicméně byl obnoven po skladatelově smrti v 60 a 70. letech 20. století. Příspěvek podrobně zmapuje éru předválečnou, kdy bylo v brněnském Národním divadle uvedeno pět světových premiér baletních a operních děl skladatele.

Doc. Mgr. MgA. Monika Holá, Ph.D. působí jako pedagog na Hudební fakultě JAMU, na níž přednáší zejména dějiny vokální hudby a dějiny opery. Osm let pracovala jako dramaturg Janáčkovy opery v Brně, působila též jako redaktorka časopisu *Opus musicum*. V oblasti janáčkovského bádání se profilovala jako spoluautorka knihy *Režijní přístupy k operám Leoše Janáčka v Brně* (Brno, 2004), na svém kontě má také monografii janáčkovského režiséra Ota Zítka v dokumentech a vzpomínkách (Brno, 2011). V současnosti je navíc činná i jako muzikolog v Centru Bohuslava Martinů v Poličce, díky čemuž se její profesní zájem upnul především na osobnost Bohuslava Martinů Vydala knihu *Kresby Bohuslava Martinů: Martinů obrázky kreslicí* (2018) a notové vydání raných písňových děl skladatele Bohuslav Martinů: *Písňe pro zpěv s doprovodem klavíru. Výběr z rané tvorby, věnované Olze Valouškové* (2020). Je autorkou řady drobných studií a popularizačních textů pro časopis *Hudební rozhledy*

a internetový portál KlasikaPlus. K tématu osobnosti Bohuslava Martinů vytvořila pro Městské muzeum a galerii Polička pět výstav: Neznámé fotografie Bohuslava Martinů (2015); Martinů a Brno (2016); „Teď pojedeme přes Švýcarsko a zítra v Paříži“. Cestování Bohuslava Martinů (2017); Kresby Bohuslava Martinů. Martinů obrázky kreslící (2018); a Šaty dělá Martinů (2023). V roce 2024 vyšla v nakladatelství JAMU její monografie: Bohuslav Martinů a Brno. Ke světovým a československým premiérám jevištních děl skladatele, v současnosti je v tisku nová publikace dosud nezpracovaného tématu Rodina Bohuslava Martinů. Poličské kořeny skladatele.

Kapsa Václav (Ústav dějin umění Akademie věd České republiky)

Bezpečný přístav, nebo neznámé vody? Pražská provedení barokní hudby v dekádě 1934–1944

Jednou z tendencí pražského koncertního života třicátých a čtyřicátých let 20. století byla pozvolna vzrůstající frekvence uvádění barokní hudby českých zemí. Za významné milníky tohoto vývoje lze pokládat koncerty provázející výstavu Pražské baroko v roce 1938 či založení Společnosti pro starou českou hudbu roku 1940, pokus o souhrnnější přehled těchto raných pokusů o provozování barokní hudby českých zemí ale zatím nebyl podniknut. Jaké byly příčiny tohoto zájmu o provozování staré hudby, kdo byli jeho hlavní aktéři a jaké byly motivace jejich snažení? Byli vedeni snahou objevovat a oživovat dosud neznámé, nebo pro ně zapomenutý repertoár představoval spíše bezpečné útočiště v době politických změn, útlaku a okupace?

Mgr. Václav Kapsa, Ph.D. vystudoval hudební vědu na Univerzitě Karlově v Praze. V současné době pracuje jako vedoucí muzikologického oddělení Ústavu dějin umění Akademie věd ČR a v Národní knihovně ČR. Zaměřuje se zejména na výzkum hudby 17. a 18. století. Publikoval práce o hudbě pražských skladatelů počátku 18. století a editoval skladby Josefa Brentnera a několika českých skladatelů jezuitského řádu.

Krajčír Lukáš (Historický ústav Slovenskej akadémie vied)

Hudobná sekcia Umeleckého odboru Matice slovenskej v r. 1918–1948

Matica slovenská po obnovení roku 1919 začala popri tradičnej literárnej, historickej a vydavateľskej vykonávať aj umelecko-vednú činnosť. V rámci týchto aktivít bola zriadená Hudobná sekcia Umeleckého odboru Matice slovenskej. Príspevok je venovaný dôvodom a procesu zriadenia tejto sekcie, členskej základni, zamestnancom a funkcionárom, ich podobám a obmenám. Taktiež sa v ňom budú sledovať konkrétne aktivity – predovšetkým vedecko-výskumné v hudobnej oblasti (v čom boli jedinečné, významné pre umeleckú obec a širšiu spoločnosť v štáte), kontaktom na ostatné obdobné spolky a organizácie. Príspevok sa bude pokúšať zachytiť i dopad na Hudobnú sekciu po personálnych zmenách v 30. rokoch

v Matici slovenskej, kedy sa do riadiacich funkcií dostávali ľudácky a národnársky orientovaní matičiari. Príspevok bude sledovať aktivity Umeleckého odboru na pozadí politicko-spoločenských aktivít.

Mgr. Lukáš Krajčír, PhD. vyštudoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave odbor Slovenské dejiny. V súčasnej dobe je vedeckým pracovníkom Historického ústavu SAV, v. v. i. Venuje sa kultúrne a sociálne orientovaným organizáciám, predovšetkým spolkom Matica slovenská a YMCA a tiež dejinám filantropie, filantropov a filantropiek na Slovensku v r. 1918–1948.

Křupková Lenka (Univerzita Palackého)

Protektorátní reflexe české hudby

U příležitosti druhého výročí vzniku Protektorátu Čechy a Morava prohlásil dosazený říšský protektor Konstantin von Neurath, že vnitřní moc v Protektorátu je pouze v českých rukou a že německé kontrolní orgány budou pouze dohlížet na to, aby události byly v souladu se zájmy Říše. Pochvaloval si, že se daří přeměna tzv. svobodného hospodářství ve smysluplný hospodářský řád a zavedení přidělového systému na potraviny a předměty denní spotřeby. Kulturní život, který v důsledku nového politického uspořádání neutrpěl, měl být výrazem současné situace, která byla údajně pro české obyvatelstvo nadmíru uspokojivá. Protektor Neurath tvrdí, že nedošlo k žádnému duchovnímu útlaku českého obyvatelstva a k „zaškrcení“ jeho kultury, a dokládá to výčtem vývoje ve všech oblastech kultury. Skutečný, a nejen nacistickou propagandou proklamovaný enormní nárůst koncertního a divadelního života využívali také představitelé kolaborantské protektorátní vlády jako argument pro kulturní a národní autonomii. V letech okupace se konaly významné hudební akce jako Pražský hudební máj (1939), Český hudební máj (1940), Jubilejní rok Antonína Dvořáka (1941) a Jubilejní rok Bedřicha Smetany (1944). Součástí těchto velkých organizovaných akcí, které byly zaměřeny především na prezentaci české hudby, byly také oslavy 70. výročí narození Vítězslava Nováka v roce 1940. Právě dílo tohoto skladatele zaznamenalo v nelehkých letech okupace překvapivou renesancí zájmu oproti předchozím desetiletím, o níž svědčí zvýšená frekvence uvádění jak na koncertních pódiiích, tak v rozhlasovém vysílání a na divadelních scénách. Protektorátní český tisk, v jehož vedení byli lidé komfortní s režimem, tyto události bohatě reflektoval a často rozvíjel germanizující interpretace dějin české hudby. Tento příspěvek zachytí dynamiku těchto interpretací na pozadí měnící se válečné situace a protektorátní atmosféry.

Doc. PhDr. Lenka Křupková, Ph.D. působí na Katedře muzikologie Univerzity Palackého v Olomouci, kterou vedla v letech 2012 až 2022. V současné době zastává funkci proděkanky pro vědu na Filozofické fakultě UP. Hlavními oblastmi jejího badatelského zájmu jsou česká hudba 19. a 20. století (zejména dílo Vítězslava Nováka, Leoše Janáčka, Josefa Suka a J. B. Foerstera), hudební divadlo, sociologie hudby, hudba a politika. Publikovala řadu odborných studií a šest knih.

Ladič Branko (Univerzita Komenského)

Ladislav Holoubek: Svitanie. Pokus o slovenskú národnú operu v podmienkach Slovenského štátu

Tento príspevok je venovaný opere Svitanie od Ladislava Holoubka (1913-1994) z roku 1941, dielu, ktoré malo ambíciu stať sa slovenskou národnou operou a dovŕšiť tak proces, ktorý je prirodzený pre hudobnú kultúru každého národa. V našich podmienkach tento proces trval minimálne od vzniku ČSR, resp. ešte oveľa skôr, medzi slovenskými skladateľmi sa však nenašli sily, ktoré by túto úlohu boli schopné zrealizovať. Keď sa v priebehu 30. rokov prihlásila o slovo nová skladateľská generácia (označená neskôr ako slovenská hudobná moderna), javilo sa jej uskutočnenie „na dosah ruky“. Napriek tomu musela slovenská kultúrna verejnosť čakať až do roku 1949, kedy sa Suchoňova Krútnava tejto úlohy dôstojne zhostila. V príspevku, ktorý sa venuje genéze Holoubkovho Svitania, jeho libretu i hudobnému stvárneniu, analyzujeme dôvody, prečo sa táto opera napokon národnou operou nestala.

Mgr. art. Branko Ladič, PhD. vyštudoval gymnázium v Michalovciach a konzervatórium v Košiciach. Následne študoval dirigovanie na VŠMU v Bratislave (2002-2007) a zároveň muzikológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, kde roku 2012 získal doktorát. Odvtedy na Katedre muzikológie pôsobí ako pedagóg. V umeleckej činnosti sa venuje prevažne opere – pôsobí ako dirigent a korepetítor v Slovenskom národnom divadle v Bratislave (od 2007), podieľal sa na viacerých operných inscenáciách v zahraničí (Česko, Nemecko, Slovinsko, Švajčiarsko, Panama), ako korepetítor spolupracuje s poprednými slovenskými a zahraničnými opernými sólistami. Ako zbormajster a korepetítor viackrát spolupracoval so Slovenskou filharmóniou v Bratislave. V oblasti muzikologického výskumu sa venuje hudobnej analýze a hudobnej kultúre v multietnickom kontexte strednej Európy v 18. až 20. storočí.

Laslavíková Jana – Posch Martin (Historický ústav Slovenskej akadémie vied)

Salzburger Festspiele a kultúrne kontakty medzi Československom a Rakúskom na pozadí politických udalostí v rokoch 1934–37

Medzinárodne etablovaný festival Salzburger Festspiele plnil v rokoch 1934–1937 podľa intencií zahraničnej politiky austrofašistického režimu na čele so spolkovým kancelárom Kurtom Schuschniggom rolu „kultúrneho vývozného tovaru [...] lepšieho nemeckého štátu“ (Tamara Ehs). K festivalovým dirigentom patrili aj Bruno Walter (1876–1962), ktorý po nútenom odchode z Nemecka kvôli svojmu židovskému pôvodu od roku 1933 pôsobil vo Viedni na čele Viedenských filharmonikov a spolupracoval s viedenskou operou. V roku 1935 sa na salzburskom festivale s Walterom osobne spoznal mladý slovenský muzikológ Ivan Ballo

(1909–1977), ktorý následne uverejnil početné správy a kritiky v československej tlači. Do Salzburgu sa Ballo opätovne vrátil v roku 1936 a 1937, kedy jednak usiloval o Walterove hosťovanie v Bratislave, ale aj o sprostredkovanie hosťovania československých hudobných umelcov v Salzburgu. Konferenčný príspevok bude sondou do krátkeho, ale významného obdobia medzivojnovkej kultúrnej propagandy s cieľom priblížiť aktérov politického diania a ich stratégie, ktorými priamo zasahovali do fungovania festivalu. Súčasne poskytne na základe nového pramenného výskumu priestor na diskusiu o pozícii Ivana Ballu ako protagonistu „kultúrnej diplomacie“ v prospech zblížovania sa Československa s Rakúskom v danom období.

Mgr. Jana Laslavíková, PhD. absolvovala štúdium hudobnej vedy na Filozofickej fakulte UK v Bratislave a Viedenskej univerzite vo Viedni. V rokoch 2017 a 2019 mala postdoktorandskú stáž na Ústave kultúrnych štúdií a dejín divadla Rakúskej akadémie vied. K jej hlavným výskumným témam patrí najmä migrácia a transfer v divadelnom živote v regióne strednej a stredovýchodnej Európy v „dlhom“ 19. storočí a transformácia československých kultúrnych elít v medzivojnovom období.

Mgr. Martin Posch, PhD. sa vo svojom výskume zaoberá protinacistickým odbojom v Európe. Počas štúdia absolvoval výskumné pobyty na Univerzite Karlovej, Rakúskej akadémii vied a na Kingston University v UK. V súčasnosti pôsobí na Historickom ústave Slovenskej akadémie vied a je autorom niekoľkých vedeckých štúdií a publikácie Spojenectvo z núdze: Spolupráca SOE a československej spravodajskej služby počas 2. svetovej vojny a zostavovateľom niekoľkých kolektívnych monografií.

Maňas Vladimír – Veselá Irena (Masarykova univerzita – Moravské zemské muzeum)

Terra incognita (ale pro koho?). Provozování barokní hudby na Moravě 1934-44

Přes obecně známou klíčovou roli Vladimíra Helferta v zájmu o provozování předromantického hudebního repertoáru již od 20. let 20. století je v rámci vymezeného tématu nutné přihlídnout k výrazně nadregionální tradici oratorních produkcí (typicky oratorií Händelových). Její kořeny na přelomu 18. a 19. století ve smyslu uvádění oratorií obvykle již v koncertním prostředí (a navazující tak opět na starší uvádění přímo v chrámech a oratořích) se v případě hlavního zemského města Moravy odrážejí mimo jiné také v rozsáhlém repertoáru Winikerovy hudební půjčovny. Obdobně je pak nutné klást si otázky například po archivu Brněnského hudebního spolku a jeho možných souvislostech s dobovým hudebním provozem dvacátých a třicátých let, v němž obvykle jednou ročně realizované oratorní produkce (v případě největších měst pak šlo o součet několika jednotlivých produkcí různých hudebních spolků) představovaly vítané repertoárové zpestření a možnost masového zapojení amatérských zpěváků díky klíčové roli sborů v těchto dílech.

Doc. Mgr. Vladimír Mañas, Ph.D. vystudoval hudební vědu a historii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde v roce 2008 získal doktorát v oboru muzikologie (Hudební aktivity náboženských korporací na Moravě v raném novověku). V letech 2005 až 2006 pracoval také v oddělení rukopisů a starých tisků Moravské zemské knihovny. Pracuje v Ústavu hudební vědy FF MU jako docent. Věnuje se kulturním dějinám raněnovověké Moravy, v případě knižní kultury s přesahem do středověku i do problematiky novodobých osudů knihoven a sbírek.

Mgr. Irena Veselá, Ph.D. vystudovala hudební vědu a historii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (Mgr. 2001). Ve své diplomové a později i disertační práci (Ph.D. 2007) se zaměřila na výzkum hudebně dramatických děl z okruhu císařského dvora ve Vídni v první polovině 18. století. V letech 2009–2016 pracovala jako kurátorka v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, kde se zabývala výzkumem hudebních sbírek kláštera benediktinů v Rajhradě a augustiniánů v Brně. V roce 2016 přešla do Moravské zemské knihovny v Brně, kde pracuje jako vedoucí hudebního oddělení.

Pašek Martin (Masarykova univerzita)

Život a tvorba Osvalda Chlubny v letech 1934–1939

Pětiletí před vypuknutím druhé světové války zaujímá v životě brněnského skladatele Osvalda Chlubny (1893–19771) zvláštní místo. Chlubna se začíná ve větší míře prosazovat v koncertních sálech, jeho skladby jsou vydávány tiskem a sklízí i ocenění a finanční prémie různých institucí. V hudební tvorbě dospěl přes počáteční megalomanské výboje k vlastnímu svébytnému vyjádření a má za sebou první kompoziční pokusy ve všech oblastech tvorby (snad jen s výjimkou úprav lidových písní a tvorby pro děti). Ve sledovaném období 1934–1939 je z jeho tvorby pravděpodobně nejzajímavějším dílem scénické mystérium *V den počátku*, op. 43 (1935) podle indiánského mystéria *Jak smrt přišla do světa* z pera Hartleye Burra Alexandra v překladu Otto Františka Bablera. Za zmínku stojí rovněž oceňovaná trojice koncertů (violová *Fantasie*, op. 44, klavírní, op. 46 a violoncellový, op. 47) z let 1936–1938. Koncert *f moll* pro violoncello je také poslední skladbou, která ještě není přímo ovlivněna blízkými se válečnými událostmi. Ve svém příspěvku chci sledovat především oblast provádění a recepce zmíněných skladeb.

Mgr. et Mgr. Martin Pašek, Ph.D. je absolvent brněnské hudební vědy a učitelství estetické výchovy pro střední školy, učitel hry na kytaru a zástupce ředitelky v Základní umělecké škole Třebíč. Jako odborný redaktor hudební revue *Opus musicum* se ve svém muzikologickém bádání dlouhodobě zaměřuje na život a tvorbu brněnského skladatele Osvalda Chlubny. Jemu také věnoval tři závěrečné práce, v nichž mimo jiné připravil edice skladatelových prvních dvou smyčcových kvartetů. Kritickou edici prvního kvartetu pak spolu s úvodní životopisnou a analytickou studií vydal ve spolupráci s Moravskou zemskou knihovnou v roce 2021. Přípravuje katalog Chlubnových skladeb a monografii o skladateli.

Pavlicová Martina (Masarykova univerzita)

Ambivalentnost folkloru v sociálních kontextech – symbol hrlosti i kolaborace

V konceptu tradiční lidové kultury, tak jak bylo nahlíženo na život venkovského obyvatelstva od 19. století, se výraznému badatelskému zájmu těšil folklor. Od dob romantismu plnil zejména hudební a slovesný folklor důležitou roli ve vývoji národních hnutí v Evropě a postupně se zájem o něj etabloval jak do výrazných odborných proudů, tak do jeho prezentace a udržování zanikajících tradic. Oba zmíněné proudy byly ve sledovaném období před druhou světovou válkou i v době okupace plně rozvinuty, i když jejich společenské funkce stály v některých případech proti sobě. Příspěvek se bude zabývat danou problematikou v českých zemích v historiografické perspektivě a také symbolikou, se kterou byl folklor spojován.

Prof. PhDr. Martina Pavlicová, CSc. působí v Ústavu evropské etnologie FF MU v Brně. Ve své odborné práci se zaměřuje zejména na historiografii etnologie, na problematiku folkloru a etnokulturních tradic a rovněž na nemateriální kulturní dědictví. V rámci Ústavu evropské etnologie se podílí na činnosti Centra pro studium nemateriálního kulturního dědictví, které se danému konceptu věnuje jak v teoretické, tak v aplikované sféře na platformě UNESCO. Úzce spolupracuje s Národním ústavem lidové kultury ve Strážnici.

Pivoda Ondřej (Moravské zemské muzeum)

„Ať doba dobrá nebo zlá, na rtech měj stále smích...“

K osudům Haasovy opery Šarlatán na pozadí politického a kulturního klimatu 30. let

Příspěvek se bude věnovat operě Šarlatán, kterou skladatel Pavel Haas (1899–1944) zkomponoval v letech 1934–1937 a premiéry se dočkala v Zemském divadle v Brně v roce 1938. Zaměří se zejména k procesu vzniku opery, který byl ve značné míře ovlivněn tehdejšími politickými událostmi. Obzvláště vzestup a utužování nacionálněsocialistické antisemitské politiky v Německu se rozhodným způsobem podepsaly na spolupráci mezi skladatelem židovského původu a německým autorem románové předlohy, spisovatelem Josefem Wincklerem. Pavla Haase pak donutily k zásahům v libretu, jež měly zastřít a znemožnit identifikaci předlohy. Autor příspěvku se dále pokusí operu Šarlatán zasadit do kontextu střeoevropské operní produkce 30. let.

Mgr. Ondřej Pivoda, Ph.D. je kurátorem Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea. Ve své badatelské činnosti se dlouhodobě věnuje hudebnímu životu na Moravě v 1. polovině 20. století se zvláštním zaměřením k osobnosti Pavla Haase. Je spoluautorem katalogu hudebních a literárních děl Pavla Haase (Pavel Haas: Catalogue of Music and Writings, Praha 2022) a autorem odborných i popularizačních studií věnujících se životu a dílu tohoto

skladatele. Pro knižní řadu Dějiny Brna, vydávanou Archivem města Brna, zpracoval ve spolupráci s Jiřím Zahradkou pojednání o hudebním životě v Brně v 19. a 20. století. Pro hudební nakladatelství Bärenreiter připravil kritické edice skladeb Pavla Haase, Gideona Kleina a Leoše Janáčka.

Slimáčková Jana (Janáčková akademie múzických umění)

Aktivity varhanního virtuosa B. A. Wiedermanna v letech 1934–1944

Nejslavnějším českým varhaníkem první poloviny 20. století byl Bedřich Antonín Wiedermann (1883-1951): virtuos, chrámový varhaník, pedagog pražské konzervatoře a plodný skladatel. V desetiletí 1934–1944, tedy ve svých padesáti letech a krátce po šedesátých narozeninách, pokračoval ve své rozsáhlé činnosti, především v různých koncertech v Praze, ale i v českých a moravských městech. V roce 1935 vystoupil na Světové výstavě v Bruselu, v roce 1937 měl odjet na Mezinárodní kongres duchovní hudby do Paříže, který se konal v rámci Světové výstavy umění a techniky v tomto roce; měl zahrát Variace na moravskou píseň z napoleonské doby. Po vypuknutí druhé světové války již nemohl hrát v synagogách. Na konzervatoři došlo k mnoha omezením a změnám. Po uzavření vysokých škol se počet studentů hry na varhany zdvojnásobil. Někdejší Wiedermannův žák Josef Kuhn se za války přes odpor ostatních varhaníků stal pedagogem konzervatoře, ale po válce už nikdy neučil. Po udání hledali Němci ve varhanách konzervatoře zbraně. Podle Wiedermannova návrhu byly v roce 1941 přestavěny a rozšířeny varhany z 18. století v kostele svatého Jakuba, ale práce byla nekvalitní z nekvalitních materiálů, varhany nebyly zkolaudovány a ihned po přestavbě byly odborníky kritizovány. Wiedermann hrál také na varhany v historickém dramatu Veit Stoss pronacistického rakouského autora Hermanna Heinze Ortnera. Ve 40. letech 20. století jezdil Wiedermann v létě na Malou Hanou, kde zanechal hlubokou stopu. Příspěvek představí nejdůležitější předválečné a válečné aktivity B. A. Wiedermanna v kontextu doby.

Mgr. Jana Michálková Slimáčková Ph.D. je odbornou asistentkou na Hudební fakultě JAMU. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity vystudovala hudební vědu a estetiku, své znalosti si rozšířila na studijních pobytech v zahraničí (Uppsala, Londýn, Oxford, Vídeň). Již za studií (1992) se stala hudební redaktorkou Českého rozhlasu, dále byla např. dramaturgyní Filharmonie Brno (2000–2003). Odborně se zaměřuje na hudbu 17.–20. století a na varhanní tvorbu. Vystupuje na konferencích a seminářích (Uppsala, Canterbury, Cremona, Praha, Bratislava ad.).

Spurný Lubomír (Masarykova univerzita)

Aktuální otázky výzkumu kultury terezínského ghetta

Již samo označení terezínská hudba či kultura obsahuje jistou klasifikaci. V historických etapách poválečného vývoje bylo toto téma mnohokrát připomínáno, pokaždé v jiném kontextu

a odlišných konotáciách. Naše predstavy o kultúrnych aktivitách v terezínskom ghettu prešli za tuto dobu jistými peripetiemi a s trochou nadsázky môžeme říct, že tato historie dnes žije životy těch, kteří přežili. Naše znalosti o hudbě v Terezíně se skládají z útržků vzpomínek a z dochovaných dokumentů, které již v době svého vzniku byly často nepřesné, neúplné, protichůdné. Ztracené autografy, některé z nich po letech znovu nalezené, pak tuto mozaiku problémů doplňují o otázky kompozičních kvalit skladeb, jejich zesílených emocionálních obsahů či možností zasazení do kontextu domácí a střeoevropské hudby. Příspěvek je zaměřen na kritiku primárních pramenů a bohaté domácí a zahraniční literární produkce. Jedná se zejména o odbornou literaturu, která je zaměřena na téma terezínské hudby a kultury.

Prof. PhDr. Lubomír Spurný, Ph.D. Ústav hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, ředitel Institutu terezínských skladatelů. V rámci své odborné profilace se věnuje zejména hudební teorii a estetice první třetiny 20. století, hudebním fenoménům střeoevropské kultury 19. a 20. století, teorii provozovací praxe a teorii interpretace, metodologii hudební analýzy, vybraným autorům a konceptům střeoevropské meziválečné avantgardy a hudební tvorbě vznikající za druhé světové války, zejména v podmínkách koncentračních táborů. Je autorem publikací o hudebním teoretikovi Heinrichu Schenkerovi a skladatelích Aloisi Hábovi, Gideonu Kleinovi či Pavlu Haasovi.

Ščepán Michal (Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied)

Prínos Slovenského rozhlasu k rozvoju hudobnej kultúry v rokoch 2. svetovej vojny

Počas prvej Československej republiky bola činnosť slovenskej pobočky Radiojournalu výrazne determinovaná centralistickým princípom. Len dva dni po vyhlásení Slovenského štátu sa Slovenský rozhlas (SRo) stal plne nezávislou organizáciou. Vláda, ktorá mala v novej akciovej spoločnosti väčšinový podiel, si uvedomovala jej vplyv a pôsobenie na obyvateľstvo, ktorého priazeň si musela získať v čo najväčšej miere. Keďže v predchádzajúcom období bola úloha hudobného oddelenia okrajová, po rozdelení a so získaním väčších kompetencií ho bolo potrebné nanovo vybudovať, tak z hľadiska ľudských zdrojov, ako aj techniky. Po počiatkových komplikáciách nakoniec oddelenie pod vedením skladateľa Alexandra Moyzesa dosiahlo pozoruhodné výsledky. Celkovú situáciu v SRo však ovplyvňovala skutočnosť, že Slovensko bolo satelitným štátom nacistického Nemecka. To znamenalo najmä rasové a národnostné predsudky a animozitu voči skladateľom zo spojeneckých mocností, resp. Ruska. Je však otázne, ako politika ovplyvňovala činnosť oddelenia, keďže, ako sa ukázalo, jeho vedenie bolo v mnohých krokoch imúnne voči proklamovaným požiadavkám. V tejto súvislosti je hlavným cieľom príspevku preskúmať, do akej miery došlo k emancipácii hudobného odboru a jeho činnosti od prvkov nežiadúcich vládou. Okrem zhodnotenia významu tejto inštitúcie pre domáci hudobný život vo vojnových rokoch sú súčasťou predkladaného príspevku aj ďalšie prevádzkové informácie doplnené osobnými spomienkami jej hlavných predstaviteľov, ako aj komentáre dobovej kritiky k dramaturgii hudobného vysielania.

Mgr. Michal Štěpán, PhD. je absolventom Katedry hudobnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (2013). V štúdiu pokračoval ako interný doktorand Ústave hudobnej vedy SAV, kde získal titul PhD. s dizertačnou prácou Tadeáš Salva, život a dielo. Od roku 2017 pracuje v Oddelení systematickej hudobnej vedy ÚHV SAV. Špecializuje sa na hudbu 20. storočia, so zameraním na dejiny slovenskej hudby a hudobnej kultúry Slovenska. Osobitnú pozornosť venuje hudobnej tvorbe slovenských skladateľov druhej polovice 20. storočia a jej charakteristike z hudobno-štylového a hudobno-analytického hľadiska, so zaradením do širších kontextov vývoja európskej hudby.

Troupová Irena (Masarykova univerzita)

Hans Winterberg jako součást česko-německého kulturního prolínání meziválečné Prahy

Rodilý Pražan Hans Winterberg, dlouho zapomenutý skladatel, vyrůstal v inspirativním prostředí meziválečného multikulturního Československa, prošel Terezínem, po válce se krátce zapojil do aktivit Velké opery 5. května, aby poté v roce 1947 emigroval do SRN, kde pokračoval ve své umělecké práci v Mnichově. Německá muzikologie dosud viděla Winterberga jako „německého skladatele z Prahy“, dokonce jako jednu dobu jako „sudetoněmeckého umělce“, a jeho přihlášení se k české národnosti r. 1930 pouze jako hledání ekonomických výhod pro rodinný podnik otce. Česko-německá kulturní spolupráce, zejména v Praze, však existovala, a i Winterberg z ní profitoval a účastnil se jí. Proto bych ráda poukázala ve svém příspěvku na tyto opomíjené aspekty ve skladatelově biografii.

Mgr. Irena Troupová vystudovala hudební vědu na FF UK v Praze. Původně se badatelsky věnovala především hudbě 17. a 18. století, kterou též interpretovala s různými domácími i zahraničními ansámby. V posledních letech se zaměřuje na tvorbu skladatelů meziválečného Československa, zvláště těch, kteří patřili spíše do německojazyčného okruhu, připravila studii pro Arco Diva k souborné nahrávce písní Hanse Winterberga 2021, kterému se věnuje i dál. Je autorkou dílčí studie k interpretaci písní Viktora Ullmanna pro konferenci k Ullmannovským slavnostem 2022. V hudebním nakladatelství Bärenreiter spolupracovala na několika kritických edicích (Janáček, Smetana). Vyučuje na JAMU.

Vejdvodová Veronika (Národní muzeum)

Führer a Reich: zakázáno. Cenzura Dvořákových oper v Národním divadle v Praze v letech 1939–1945

V období Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939-1945 byly na repertoáru Národního divadla v Praze Dvořákovy opery Tvrdé palice (spolu s Blodkovou operou V studni), Jakobín, Čert a Káča a Rusalka. V rámci oslav Dvořákova jubilea v roce 1941 byl navíc uspořádán Jubilejní cyklus Dvořákových oper a nově uvedeny opery Šelma sedlák, Dimitrij a Armida (Armida pod taktovkou Václava Talicha). Všechna libreta však v roce 1941 musela projít

cenzurou, která se během dalších válečných let postupně zpříšňovala. Z opery musela být vypuštěna slova „vůdce“ a „říše“, stejně jako některé části opery Armida, které se týkaly křížáckého tažení. Na základě studia archivních materiálů tento příspěvek analyzuje cenzurní zásahy do libret Dvořákových oper uváděných v Národním divadle v roce 100. výročí skladatelova narození v roce 1941 a v následujících válečných letech.

Mgr. Veronika Vejvodová, Ph.D. vystudovala historii a hudební vědu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde také absolvovala doktorské studium. Poté pracovala jako kurátorka Janáčkova archivu v hudebněhistorickém oddělení Moravského zemského muzea v Brně a od roku 2013 jako kurátorka Muzea Antonína Dvořáka Českého muzea hudby v Národním muzeu v Praze. V současné době pracuje jako vedoucí Muzea Antonína Dvořáka.

Vondráček David (Ústav dějin umění Akademie věd České republiky)

Opereta a film před a po roce 1938/39: případ Jary Beneše

Jara Beneš (1897–1949) patřil mezi nejúspěšnější české skladatele operet a filmové hudby třicátých let 20. století. Jeho operetní a filmové šlágry představovaly kulturní spojnici mezi německou a českou populární hudbou a byly také ovlivněny americkým filmem. Benešova kariéra pokračovala i za nacistické okupace, kdy zřízení Protektorátu Čechy a Morava a následné pronásledování a vyhlazování židovského obyvatelstva během holocaustu zásadně zasáhly kulturní a každodenní život. Na tomto pozadí se kontinuita operetní tvorby, jak ji pozoroval například Miroslav Šulc (Operetní kronika), může jevit až zarážející.

Operetní historik Matthias Kauffmann zastával tezi, že nacismus nevytvořil vlastní estetické paradigma, ale pouze adaptoval a plagioval již existující prvky umění. Tato myšlenka je dodnes kontroverzní a je třeba zmínit, že Kauffmann ve své práci nezohlednil situaci v českých zemích. Případ Jary Beneše nabízí možnost přenést tuto debatu do kontextu protektorátního Česka a zkoumat otázky kontinuity a diskontinuity v oblasti divadla a filmu před i po roce 1938/39. Výzvou při výzkumu Benešova díla zůstává pramenná situace, což souvisí s jeho smrtí v Rakousku. Ačkoli tento repertoár neměl ambici reflektovat dobové události a inklinoval k eskapismu, bližší pohled odhaluje, že každá doba měla jí odpovídající operetu.

Dr. David Vondráček je vědeckým pracovníkem Akademie věd České republiky, Ústavu dějin umění se zaměřením na výzkum operety. Studoval na Ludwig-Maximilians-Universität v Mnichově (LMU), kde získal doktorát pod vedením prof. Hartmuta Schicka. Jeho disertace o hudbě Jaroslava Ježka byla publikována v mnichovském nakladatelství Allitera (2021). Na LMU vyučoval široké spektrum hudebněvědných předmětů.